

Koblar je spremljal Leskovčevo delo pol stoletja, najprej kot urednik, kritik in svetovalec, po pisateljevi zgodnji smrti pa je v številnih objavah in študijah ohranjal zvestobo njegovemu delu. V letih po drugi vojni je v svoji široko zasnovani raziskavi domače dramske književnosti namenil Leskovčevemu delu obširno poglavje, analiziral je posamezna besedila in določil njegovemu opusu trdno mesto v razvoju domačega gledališkega slovstva. Pri tem je strnil izsledke svojih nekdanjih raziskav, jih razširil in poglobil in sprejel njegove igre kot posebno razvojno stopnjo našega ekspresionizma. (Slovenska dramatika II, 1973.)

Ob tem lahko sklenemo z mislijo, ki nas je vodila na začetku: Leskovca bi nemara ne bilo brez Koblarjeve skrbi in njegove posredovalne vloge; če že, pa bi bilo našlo njegovo delo prvi stik z javnostjo – spričo zgodnjega slovesa – šele postumno. V tem pogledu so njegove zasluge nesporne. Kako bi se bila razvijala pot in umetniška smer našega ekspresionista, ko bi mu bil stal ob strani enako vpliven in zavzet, vendar sodobnejšim tokovom bolj naklonjen mentor, urednik in kritik, pa ostaja odprto vprašanje.

Matjaž
Potrč

O pojmi

Želel bi povedati nekaj zadev v zvezi s pojmi. Začel bom kot je le mogoče z enostavnim razmislekom.

POMEMBNOST POJMOV V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU: O RAZLIKOVANJU, PREPOZNANJU IN ŽIVALIH.

Ni težko zagovarjati trditve, da so pojmi pomembni v vsakdanjem življenju. Človek se nasploh laže znajde, ker ima na razpolago pojme. Na krožnik dobim gnjat, ker vem, kaj je gnjat. Kaj je gnjat, pa vem lahko zgolj tedaj, kadar obvladam pojem gnjat. In če tega ne bi vedel, bi do gnjati teže prišel. Podobno za kruh in denar in še za mnogo zelo pomembnih zadev, s katerimi imamo vsak dan opravka.

Človek je v svojem okolju navezan na predmete. Giblje se in razmišlja, da bi lahko prišel v stik s predmeti in v takšne položaje v svojem odnosu do predmetov, ki bi bili zanj čimbolj ugodni. Dostop do takšnih položajev in predmetov pa mu nudijo pojmi.

Človekovo specifičnost kaj težko opredelimo, če ne pričnemo ravno z njegovim obvladanjem pojmov. Morda bi lahko celo dejali, da človek brez obvladanja pojmov ne bi bil človek.

Ne glede na takšen a priori razlog pa so pojmi tudi sicer za človeka zelo koristni. To nam lepo pojasnjuje načelo spoznavne ekonomije, ki nam

pove, zakaj tak organizem, kot je človek, sploh obvlada pojme. Kolikor jaz ne bi obvladal pojma steklenica, bi mi vsako srečanje s kakšno novo steklenico pomenilo docela izvirno, neponovljivo izkustvo. Tako pa ne bi imel ničesar splošnega, s čimer bi pokrtil različna svoja srečanja s steklenicami. Ne bi imel pojma steklenica. Na drugi strani, predstavljajte si dobiček, ki ga imam, kadar uspem nov primerek steklenice prepoznati kot steklenico. Tako lahko hitreje delujem, na primer, hitreje spijem vsebino steklenice kot pa ti. In tako zopet laže preživim. Oba sva lačna, v steklenici pa je hranljiva tekočina (in ne vino, kot ste mislili vi).

Nekdo bi lahko trdil, da so pojmi specifični za človeka, za razliko od živali. Vendar se mi zdi takšno razmišljanje zmotno. To kaj hitro sprevidimo, če se malo podrobneje zadržimo pri vprašanju, kaj pojmi so. Vsekakor so nekaj, kar nam pomaga pri razvrščanju okolnih predmetov in položajev, situacij. Razvrstim pa lahko nekaj zgolj v primeru, če sem zmožen to *dojeti kot tako, prepoznati*. Kako naj razvrstim steklenice, če pa nimam pojma, kaj je sploh to: steklenica?

Obstaja pa še predhodna faza. Najprej moram biti zmožen *porazlikovati* steklenico od vaze in od skodelice. Podobno je pri strojnem učenju, ko učimo stroje, računalnike oziroma robote, ali z računalniki povezane robote, prepoznavati nekaj v njihovi okolici. Najprej mora biti takale naprava zmožna porazlikovati steklenico od vaze in skodelice. Kolikor razumem zadevo, poteka proces v dveh stopnjah.

Najprej mora biti organizem ali stroj zmožen nekaj porazlikovati, ločiti nekaj od nekaj drugega. Nato pa mora biti zmožen to tudi identificirati. Pazite: če razlikujem steklenico od vaze in če jo razlikujem od skodelice, seveda od tod še zdaleč ne sledi, kako sem sploh zmožen povedati, kaj je skodelica ali kaj je steklenica, ali zopet, kaj je vaza. Lahko, da enostavno ločim eno od drugega. Lahko, da vem, da X ni Y, in da se oboje razlikuje od Z. Pri tem pa ni treba, da vem, kako je X steklenica, da je Y vaza, in da je Z skodelica. Podobno ni vselej nujno, da prepoznam, katera je natančno tale barva. Lahko enostavno vem, da odtenek te barve ni isti kot odtenek one drugačne barve. Takó lahko razlikujem, vendar pa ob tem še ne prepoznavam. Barvo prepoznam, ko vem, da je to odtenek takšne in takšne rjave barve. In podobno prepoznam X kot steklenico, ko vem nekaj več od tega, kot je obseženo v moji spretnosti, da jo zgolj ločim kot nekaj različnega od nekaj drugega.

Pred kratkim sem pričel govoriti o živalih. Dejal sem, da bi lahko kdo trdil, kako živali nimajo pojmov, in da se človek od živali razlikuje prav zato, ker obvlada pojme. Vendar pa smo videli, da sta s pojmi povezani dve zadevi: porazlikovanje in prepoznanje. Ta dva procesa pa, smo dejali, obvlada tudi računalnik, ne samo človek. In tudi za muho bomo rekli, da porazlikuje umazanijo od čistoče. Njej je seveda umazanija bolj všeč. In morda bomo dejali, da muha prepozna pajka, da bi se mu lahko izognila. Podobno tudi druge živali porazlikujejo in prepoznavajo dražljaje in z njihovo pomočjo predmete ter situacije, ki so za njih pomembne v okolici. To pa pomeni, da pojmi niso nekakšna od ne vem kod prispela skrivnostna zmožnost, s katero razpolaga človek, ampak da so v temelju odvisni od porazlikovanja in prepoznavanja, ki je potrebno vsem organizmom, tudi človeku, da bi se ti organizmi pač znašli v svojem okolnem svetu ter da bi v njem preživeli.

Pojmi so torej pomembna človekova zmožnost. Vendar pa so nekaj takega kot pojmi ali vsaj njihovi zasnutki tudi zmožnosti, s katerimi razpolaga vsakršen organizem v razvojni lestvici. Seveda je vprašljivo, ali ima muha pojem dobrote in ali obvlada pojem števila. Glede tega bi lahko dejal, da je takšno razmišljanje za tele uvodne vrstice že kar nekam prenapeto in da morajo prvotne, elementarne stvari priti prve na vrsto. Zato se bomo trenutno zadovoljili z začetnimi smotri pojmov, z njihovimi usmerjenostmi na okolne predmete ter s spoznanjem, da pojmi omogočajo zavoljo spoznavne ekonomije človeku in ostalemu živalstvu, da se bolj enostavno znajde v svojem okolju. Spoznali ste, vse to ima konec koncev svoje korenine pri Darwinu.

POMEMBNOST POJMOV V FILOZOFIJI.

Tele besedice o vsakdanjem življenju in pojmih se mi zdijo več kot potrebne, da bi malo odstrl tančico učene bebavosti, ki, vsaj po mojem mnenju, v naši kulturi prikriva naravo pojmov. Značilen primer neprimerne obravnave pojmov po mojem še najprej in v najbolj čisti obliki najdemo v filozofiji.

Takšna trditev bo prav gotovo naletela na precejšnje neodobravanje, zlasti pri mojih kolegih filozofih. Ali ne bi marsikdo med njimi trdil, da se ukvarja prav s pojasnjevanjem pojmov? No, recimo, da se. Na tej točki ne bom dalje vrtal. Različne filozofske šole – vse od kontinentalcev do analitikov – menijo, da je bistvo filozofije prav ukvarjanje s pojmi. Ob tem pa postane še bolj presenetljivo dejstvo, da filozofija ni o pojmih povedala skoraj ničesar.

ARISTOTEL

»Kaj pa aristoteljanska tradicija?« se bodo pričeli hudovati kolegi. »Kaj Organon, kaj Metafizika, mar si pozabil na našega Filozofa?«

Na to imam pripravljen svojevrsten odgovor. Ta se mi zdi pravilen, pa naj bo še toliko svojevrsten. Takole gre: Aristotel ni povedal, kaj so pojmi, ni razlagal pojmov, ampak je razlagal *razmerja* med pojmi. Tako je zanj pomembno, da je Sokrat človek. To pomeni, da je Sokrat element množice človek. Ena množica je podmnožica druge. In tako dalje. Presek in unija. Kot sam razumem, pa gre pri vsem tem za razmerje med pojmi, ne pa za to, kaj je pojem kot tak. Kolikor tega ne verjamete, vas vabim, da si ogledate najbližji učbenik ali priročnik.

Na tem mestu bi rad navedel zgolj še zanimivo ilustracijo. Pojmom lahko na hitro rečemo tudi simboli. Saj v teh nekaj vrsticah ne bomo rinili v kar najmanjše podrobnosti. In če rečemo pojmom simboli, imamo tudi v umetni inteligenci oziroma v klasičnem računalništvu opravka z aristoteljanskimi stališči. Klasično računalniški model uma na primer trdi, da je mišljenje preračunavanje nad simboli. To pomeni, kako je pomembno, v kakšna sklepalna razmerja vstopajo simboli. Če P in če P potem Q, sledi, da Q. To je bil Modus Ponens. Vidimo, da klasičnega računalniškega modela ne zanima, kaj so simboli kot taki, ampak je pri njem pomembno zgolj preračunavanje nad simboli. Mi bomo na hitro rekli kar »nad pojmi«. To pa pomeni, da nam klasični računalniški model (kot ga denimo zagovarja Fodor) ničesar ne pove o pojmih in da nam nekaj pove zgolj o prera-

čunavanju nad pojmi. Morda so zadeve drugačne pri konekcionističnem računalniškem modelu (kot ga zagovarja Churchland), pri katerem pa postane pomembno vprašanje, kaj so pojmi in kakšna je njihova zgradba.

DEFINICIJE

»In vendar,« se bo kdo zopet hudoval, »klasičen pristop, bodisi v filozofiji ali pa pri računalništvu, končno nekaj pove o pojmi. Povej vendar sprva, kaj pove, saj ga šele na tej podlagi nato morda lahko kritiziraš.«

»OK,« odgovarjam na to, »klasično obravnavanje pojmov je definitorno. Res, če si ga bomo pobliže ogledali, bo to morda pravšnje izhodišče, da bi nato videli, kaj bi se dalo o pojmi povedati bolje od njega.«

Pravzaprav bi lahko dejali, da je definitorno gledanje na pojme aristoteljansko. O slednjem pa smo dejali, da o pojmi kot takih praktično ne pove ničesar.

Kaj je definitorno stališče v zvezi s pojmi? Vzemimo definicijo, kakršno zasledimo po učbenikih, in denimo, tudi v Quinovem znanem članku o dveh dogmah empirizma:

samec =_{def} neporočen odrasel moški

To je definicija pojma »samec«, ki natančno opredeljuje obseg tega pojma. Pogoji na desni morajo biti posamič nujni in skupno zadostni za določitev samca. Kako je vsak izmed pogojev nujen, pomeni, da v primeru, ko imamo neporočenega moškega, pa ne povemo ob tem tudi tega, da je odrasel; tako še nismo opredelili samca. Lahko, da je tip star tri leta, in mu zato ne bomo dejali samec. In podobno velja za vsakega od pogojev. Kako so opredelitve na desni strani skupno zadostne za določitev samca, pa pomeni, da vse, kar je obenem neporočeno, odraslo in moško, mora biti samec. Tako določa definicija samca natančno pojem samca, torej natanko vse, kar je samec, in obenem natanko samo tisto, kar je kjerkoli na svetu (ali v možnem, preteklem ali zopet kakšnem podobnem svetu) samec.

Tradicija v filozofiji je bila prepričana, da je edino definicijski način tisti pravilni način za opredelitev pojma.

Sedaj pa dajmo priložnost še kritiki. V kakšnih zadnjih dveh desetletjih se je izkazalo, da definicijska opredelitev pri večini pojmov ne velja. In nekateri bi morda dejali, da sploh ni ustreznost pri nikakršni vrsti pojmov.

Ugotovitve v podlago takšnemu sklepu so bile naslednje: Najprej je tu spoznanje, da ni mogoče oskrbeti definitorne opredelitve večine pojmov. Še zlasti je ni mogoče oskrbeti pri pojmi za naravne zvrsti. Oglejmo si en takšen pojem, »tiger«. Enostavno ni mogoče navesti definitornih pogojev za tigr. Recimo, da poskusimo:

tiger =_{def} Štirinožna progasta mesojeda divja mačka (?)

Ne pravim, da je to kakšna dobra definicija. Zato sem na koncu dodal vprašaj. Vendar lahko morda pridemo do nečesa takšnega, kot je tukajšnji navedek, če malce razmišljamo, kaj naj bi tiger bil. Sedaj pa pogledjmo. Prvič je definicija preveč ohlapna. Drugič, noben izmed pogojev ni nujen. Če tigru na primer prepleškamo proge in če ga spremenimo v vegetarijanca, se nam bo vseeno še zdelo, da mora biti tiger. Vsaj naše intuicije bodo

takšne. Na drugi strani bi lahko ohlapnost pri našem poskusu definicije morda zamenjali z vključitvijo genetske strukture tigra v njegovo definicijo. Vendar pa v tem primeru nastopi problem, če ne drugega, da opredelitev genetske strukture nekako ne sodi v opredelitev pojma. Vsaj tako se zdi, če upoštevamo naše običajne intuicije, kaj naj sodi v opredelitev pojma, s pomočjo katerega prepoznavamo primerke bitnosti v svoji okolici kot tigre.

Izkazalo se je, da za večino pojmov njihova definitorna opredelitev ni zavezujoča. Ta opredelitev pravzaprav velja zgolj za izredno majhen umeteljen nabor pojmov, kot sta denimo samec in otok. Izkazalo se je celo, da paradni primeri definitornosti pravzaprav niso definitorni. Imamo bolj ali manj tipične primerke samcev. In to pomeni, da pojem »samec« ne more biti opredeljen definitorno.

PODOBNOST

Pojmov ni mogoče opredeliti definitorno, je bila naša doslejšnja ugotovitev. V nasprotju s tem se zdi, da jih moramo določiti z različnimi merili podobnosti.

Psihološka eksperimentalna opazovanja so opozorila, da so primerki pojmov bolj ali manj tipični. Je že tako, da so nekateri ptiči bolj tipični, kot pa so drugi. Škrjanec je na primer bolj tipičen kot kokoš. Kaj to pomeni?

PROTOTIPI

Ena od razlag po podobnosti je razlaga s pomočjo prototipov. Škrjanec je bolj tipičen ptič kot kokoš, pravi ta razlaga, zato, ker ima škrjanec več lastnosti, ki so značilne za ptiča, kot pa ima takšnih lastnosti kokoš. Če se bomo namreč vprašali, katere so lastnosti, značilne za ptiča, nam lahko pride na misel naslednji nabor: »Je pernat, gnezdi na drevju, poje, . . .«. Če sedaj primerjamo različne ptice, ugotovimo, da so vse pernate, da pa je škrjanec bolj tipičen ptič, ker gnezdi na drevju in poje, medtem ko kokoš živi na kmetiji in kokodaka.

Če pa imamo bolj in manj tipične primerke, to docela podre strukturo definitorne opredelitve pojmov, kajti po definitorni opredelitvi so vsi primerki primerki pojma z natančno enako pravico. Karkoli je ptič, je definitorno gledano z enako pravico ptič. Izkazalo pa se je, da so nekateri ptiči bolj ptičevski kot kakšni drugi. Še več, izkazalo se je celo, da lastnost, ki velja za vse primerke pojma, v našem primeru lastnost, da je bitnost operjena, nima nikakršne vloge pri opredelitvi strukture pojma.

Prototip, če ponovim, je zbir lastnosti, ki opredeljujejo članstvo v določenem pojmu. Pri tem gre za določitev po podobnosti – in ne za definitorno določitev – ker določamo članstvo primerka za neko bitnost v pojmu glede na to, kako blizu je ta bitnost naboru lastnosti, ki opredeljujejo pojem, koliko je podobna prototipu.

PSIHOLOGIJA IN SPOZNAVNA TEORIJA

Kaj je pravzaprav pomembno in kaj se je zgodilo v teh naših primerih, ki smo jih navedli? Najprej smo imeli priložnost opaziti, da je bila opredelitev pojmov podana eksperimentalno, da je šlo za psihološko opredelitev.

Lastnosti, ki tvorijo prototip, so namreč lastnosti, ki so jih eksperimentalni subjekti spoznali kot bolj ali manj tipične za opredelitev ptiča.

Tako moramo najprej upoštevati, da je nekaj novega o pojmih povedala psihologija kot eksperimentalna znanost. Veliko je bilo doseženo že s tem – vsaj tako se zdi – da smo dobili vpogled v strukturo in razčlenjenost pojmov.

To je najprej zanimivo že zategadelj, ker se tako izkaže, da filozofija kljub svojemu tisočletnemu ukvarjanju s pojmi ni podala zg. dbe o zgradbi pojmov, ne glede na to, da so prav filozofi vselej trdili, kako prav njim pripada opravilo mojstrenja pojmov.

Tradicionalni filozof ima na tem mestu pripravljen svoj ugovor. Dejal bo, da ga naše spoznanje pravzaprav ne moti. Kajti posel filozofa ni opredelitev strukture pojmov. Docela dovolj je, če filozof poda definitorno opredelitev pojmov. To pa zato, ker pojmov ni mogoče opredeliti drugače kot definitorno.

Psihološka zgodba se sliši zanimivo, bo dejal tak filozof, vendar pa pove nekaj docela drugega od tega, kar bi nam morala, in od tega, kar smo bili pričakovali. Pove nam zgolj, kakšen je psihološki *dostop* do pojmov, nič pa nam ne pove o pojmih kot takih. To pa pomeni, bo dejal tradicionalni filozof, da morajo biti pojmi določeni ne glede na to, kakšen je psihološki dostop, ki jih lahko ima kdo do njih. Ena stvar je, kako jaz *vem*, da je tale bitnost ptič. Pri tem sem lahko bolj ali manj spreten. Vendar pa ne glede na psihološko veččnost kogarkoli, je dejstvo, da je tole ptič, lahko opredeljeno zgolj definitorno. Pravi opis pojmov, tisti, ki zanima filozofa, je lahko zgolj definitoren. Pristop do pojmov pa je seveda spoznaven, in ta nam ne pove nič o pojmih, ampak samo o tem, kakšna je spoznavna pot koga do pojmov.

Protí temu bi lahko na hitro zatrdil zgolj, da definitorna opredelitev prav zares prav nič ne pove o strukturi pojmov, in da se potemtakem zdi v redu pristop, ki to strukturo porazlikuje, pa četudi je ta pristop spoznaven. Morda pa pojmi prav *so* iz takšne vrste testa, da morajo biti spoznavno opredeljivi?

PRIMERKI

Od teh splošnih razmišljanj se lahko obrnemo še k drugim kandidatom za opredelitev strukture pojmov. Kajti pravkar obravnavani prototipi so zgolj en kandidat.

Tako obstaja še ena opredelitev zgradbe pojmov na podlagi podobnosti, in sicer s pomočjo *primerkov*. Najbolje nam bo zadevo predočil naslednji primer. Nekoga lahko prepoznam kot zobozdravnika na podlagi tega, da ga primerjam s svojim osebnim zobozdravnikom. V tem primeru je moj zobozdravnik primerek, in glede na podobnost temu primerku klasificiram zobozdravnike nasploh. Seveda tudi ta pristop ni definitoren.

SPREMENLJIVOST

Obstajajo še kandidati za opredelitev mehanizma zgradbe pojmov, ki se ne ravna več po strategiji podobnosti. Kako ni nujno, da bi se ravnali po podobnosti, nam pove naslednji primer. Najprej zmerimo, kaj naj bi bil premer kroga, denimo, natančno med premerom kovanca in med premerom pizze. Nato damo subjektom nalogo klasificiranja tega kroga. Izkaže

se, da subjekti praviloma prepoznajo zadevo kot pizzo, pač glede na svojo vednost, da je obseg kovanca sorazmerno nespremenljiv in da je v nasprotju s tem pizza v veliki meri spremenljiva. Ta primer nam pove, kot sem dejal, kako ni potrebno, da bi bila podobnost merilo klasifikacije. V našem primeru je takšno merilo spremenljivost.

KOHERENCA

Še en kandidat za opredelitev zgradbe pojmov, ki se ne ravna po podobnosti, je koherenca. Ta mehanizem nam pravi, da primerek prepoznamo kot primerek pojma po dveh parametrih: glede na ozadni sistem pojmov, ki ga organizem že obvlada in z njim razpolaga, ter glede na primernost, da primerek vložimo v ta sistem. Druga sestavina tega modela je premagovanje izzivalcev. Recimo, tole X, tole bitnost, za katero po predpostavki še ne vem, kaj naj bi bila, bom klasificiral kot steklenico, ker je zunaj mojega dosega razmišljanja, da bi bil to pes, in ker je glede na moj ozadni sistem pojmovne vednosti bolj primerno, da bo to steklenica, kot pa da bi bila vaza.

Pri koherenci imamo opravka z že pričujočimi pojmi, s pojmovnim sistemom, s katerim razpolaga organizem. Tako pride še bolj v ospredje poteza, da je bistvo pojmovne kategorizacije v uvrščanju bitnosti pod pojme.

Nekdo bi lahko trdil, da koherenca kaže, kako so pojmi docela vezani na to, kar se dogaja znotraj nikogaršnje glave, saj je temelj koherence notranji sistem pojmov, s katerimi razpolaga kakšen organizem. Na to bi bilo mogoče odvrniti, kako je mogoče zagovarjati prav obratno stališče. Namreč, da je koherenčni pristop docela združljiv s povnanjeno razlago, s stališčem, ki vidi bistvo oblikovanja pojmov v medsebojni interakciji organizma z njegovim okoljem.

Koherentizem je torej združljiv z ekologizmom, s psihološkim naukom, ki razlaga področje duševnega kot neposredno vezano na medsebojni sistem sobivanja živali oziroma organizma in njegovega okolja.

Po tem dojemanju prav na podlagi svojega obnašanja in preživetvenih strategij v svojem okolju organizmi tvorijo ozadne sisteme, ki so pravzaprav njihove zdravorazumske teorije o okolju. Te teorije pa potem rabijo za pojmovno uvrščanje, za prepoznavanje bitnosti kot steklenic in mačk.

Vprašanje po pojmovni koherenci je hkrati vprašanje po tem, kateri so parametri, ki med vsemi možnimi uvrščajo skupaj prav takšne in takšne poteze, ki tvorijo določen pojem.

Še en zorni kot pojmovne koherence lahko razložimo z naslednjim primerom priročne kategorizacije. Malokdo bi dejal, da imajo kaj skupnega televizor, otroci, rokopis, fotografije. Če pa jih združimo pod pojmom »stvari, ki jih je treba odnesti iz hiše v primeru požara«, njihova sopripadnost nenadoma pridobi svoj smisel.

Zdi se mi, da to kaže, kako je koherenca povezana s smotri in zatorej z okoljem organizma, z vprašanjem, kako se organizem znajde v svojem okolju.

INTERMEZZO

Vsega o pojmi seveda tod ni bilo mogoče povedati. Skušal sem samo nakazati, kako lahko dobi filozofska misel docela nove vzgibe, kolikor sledi empiričnim izsledkom na določenem področju, ki je bilo že doslej zanjo zanimivo. Kot je razvidno iz zgornjih vrstic, se filozofu ni treba bati, da bo tako izgubil svoje delo in da ga bo moral prepustiti zgolj znanstveniku, denimo psihologu. Upam, da ste začutili prav nasprotno, kako se filozofu odpira docela nov način razmišljanja. Prav tako lahko filozof odslej med drugim marsikako pomaga tudi pri razvoju različnih vej znanosti. To pripravljenost na sodelovanje z razvojem znanosti bi lahko imenovali naturalizem v filozofiji. Zdi se mi, da nam o pojmi pove precej več kot pa že stare ustaljene zgodbe.

Kdor bi želel o prepletu filozofije in pojmov zvedeti kaj več, ga bi morda napotil na delo Lakoffa z naslovom »Ženske, ogenj in druge nevarne snovi«. Pa še na nekaj svojih člankov.

O POJMIH IN OKOLJU ORGANIZMA

Na koncu bi želel na hitro podati še kratko sklepanje v podporo trditvi, da so pojmi odvisni od stika organizma z njegovim okoljem, z zunanjim svetom.

V to smer bom najprej trdil, da moramo *pojme opredeliti psihološko*. Tega ni težko dojeti, saj so pojmi vendar nekaj, kar je značilno za tisti del organizma, ki mu navadno pravimo duševnost. Če imam pojem mačke, to najprej pomeni, da v meni potekajo določeni psihološki procesi. Zato je najprej zanimivo vedeti, čemu je takšno trditev sploh potrebno zagovarjati. Odgovor je, da je to potrebno zavoljo običajnega obravnavanja pojmov (dejali smo mu aristoteljansko obravnavanje pojmov). Slednje pa se ne zanima za pojme kot take, ampak za razmerja med njimi. Videli smo eno, definitorno plat takšne opredelitve pojmov. Druga plat iste medalje je množičnoteoretska. Glede na to je pojem opredeljen s svojim obsegom, tega pa tvori množica bitnosti, ki sodijo pod pojem. Takšna opredelitev dopušča različne ontološke interpretacije, zanjo pa je značilno, da nas usmerja k pojmom kot abstraktnim bitnostim. To je jasno iz same množičnoteoretske določitve. Takšna drža ima fregejevske izvore. Na drugi strani pa postane že po krajšem premisleku jasno, da realnost pojmov ne more biti takšna. Če obvladam pojem mačke, je, kot sem dejal, to najprej zadeva mojih psiholoških procesov. Seveda ostaja še vprašanje, kako v okviru same psihologije določiti pojme. Na razpolago so nam različne možnosti.

Od tod bi kdo lahko sklepal, da so pojmi, če so duševni, potemtakem nujno zavezani notranjim procesom v določenem organizmu. Da s tem ne bo docela tako, nam pove druga premisa, po kateri se *psihološke značilnosti oblikujejo v stiku organizma z njegovim okoljem*. Ne glede na to, da so psihološke značilnosti zares najprej notranje organizmu, pa to še ne pomeni, da ne bi odlikovale tudi značilnosti okolja, v katerih je ta organizem oziroma njegova vrsta. Kot sem dejal že nekje na začetku, je bistveni prispevek pojmov k preživetju organizma v njihovi spoznavni ekonomiji. Spoznavna ekonomija – dejstvo, da mi ni treba tvoriti docela novega »pojma« za vsako izmed steklenic, s katerimi se lahko srečam – pa se oblikuje v stiku organizma z njegovim okoljem. To naj bo le ena ilustracija

v podporo razmišljanju, da je duševnost vezana na okolje. Poleg tega bi želel zgolj še na hitro zatrditi, da bo bržčas že res, kako je pojem steklenice sam psihološko notranjen. Vendar pa ne smemo pozabiti, da je vsaka vsebina kateregakoli pojma oziroma duševnega stanja nujno vezana na zunanje okolje predmetov, ki so pomembni za moje preživetje kot organizma v okolju. Če ne bi obstajale v zunanjem svetu steklenice, je kaj malo verjetno, da bi jaz kot organizem sploh tvoril pojem steklenice.

Iz premis, da je pojme potrebno opredeliti psihološko in da se psihološke značilnosti oblikujejo v stiku organizma z njegovim okoljem, pa lahko sklepamo, da so *pojmi odvisni od stika organizma z njegovim okoljem, torej z zunanjim svetom.*